

Autor
Jan Kondratowicz

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Centrum Edukacji w Supraślu

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009





Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele wynikające z podstawy programowej.....	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji-inicjatywność i przedsiębiorczość.....	7
1.3 Cele nauczania z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	7
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego.....	8
1.5 Szczegółowe cele nauczania.....	8
2 Materiał nauczania.....	13
2.1 Kreowanie postaw przedsiębiorczych.....	13
2.2 Konflikty, negocjacje, decyzje.....	13
2.3 Gospodarka rynkowa i podstawowe podmioty gospodarcze.....	14
2.4 Rola przedsiębiorstw, giełd i banków.....	14
2.5 Państwo i jego wpływ na działalność gospodarczą.....	14
2.6 Procesy integracji i globalizacji.....	15
3 Procedury osiągnięcia celów.....	17
3.1 Postulaty metodyczne.....	17
3.2 Proponowany podział godzin.....	18
3.3 Metody nauczania.....	18
3.4 Spis wykorzystywanej literatury.....	19
3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej.....	20
4 Opis założonych osiągnięć uczenia.....	21
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	21
4.2 Główne narzędzia kontroli.....	27
5 Procedura ewaluacji programu nauczania.....	29
6 Bibliografia.....	31



Wprowadzenie

Program nauczania powstał w oparciu o Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej „Szkoła Kluczowych Kompetencji” współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Założeniem tego programu jest zwiększenie dostępności do rozwoju kompetencji kluczowych uczniów szkół ponad gimnazjalnych o profilu zawodowym w Polsce Wschodniej. Program zakłada połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji, ćwiczenie kompetencji potrzebnych do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Celem programu jest rozwijanie wszystkich umiejętności kluczowych, zdobycie przez uczniów wiedzy praktycznej, przygotowującej młodzież do życia zawodowego, mającej zastosowanie w konkretnych sytuacjach życia codziennego, jak również rozbudzenie w uczniach ciekawości świata i otwartości na innych, przygotowując ich w ten sposób do życia w nowoczesnym świecie i zjednoczonej Europie.

Adresatami programu są uczniowie technikum, klasy o profilu hotelarskim. Realizacja tego programu przewidziana jest, w klasie drugiej po dwie godziny tygodniowo.

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” w klasie technikum o specjalności obsługa turystyczna opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009 r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Proponowany zakres materiału nauczania uwzględnia cele i osiągnięcia zawarte w podstawie programowej, standardach wymagań egzaminacyjnych, kompetencjach kluczowych również tych niezbędnych w zawodzie technik obsługi turystycznej oraz diagnozę lokalnego rynku pracy. Program autorski wprowadza nowe treści i cele specyficzne dla zawodu, które nie są sprzeczne z zawartością podstawy programowej, a które w spójny sposób ją uzupełniają.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten posiada także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Program został napisany przez mgr Jana Kondratowicza, nauczyciela z 23-letnim stażem nauczania w szkole średniej, egzaminatora przygotowania zawodowego – technik ekonomista.





1 Cele nauczania

1.1 Cele wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie uczniów do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz UE.
2. Przygotowanie uczniów do podejmowania osobistych decyzji na temat dalszego kształcenia, wyboru zawodu, wejścia na rynek pracy.
3. Kształcenie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
4. Kształcenie umiejętności krytycznej oceny otaczającej nas rzeczywistości ekonomicznej.
5. Doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych niewerbalnych.
6. Zapoznanie się z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach .
7. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
8. Zapoznanie się z zasadami etycznymi obowiązującymi w życiu gospodarczym.
9. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
10. Poznawanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Poznanie pojęcia osobowości człowieka,
2. Kształtowanie cech osoby przedsiębiorczej,
3. Przedstawienie zasad organizacji pracy w zespole,
4. Poznanie zasad etycznych obowiązujących w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
5. Kształtowanie właściwego wypełniania ról społecznych,
6. Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w grupie,
7. Kształtowanie skutecznego komunikowania się,
8. Poznanie norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
9. Poznanie sposobów i zasad związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej.

1.3 Cele nauczania z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Poznanie sposobów wyszukiwania i weryfikacji ofert pracy,
2. Kształtowanie umiejętności oceny predyspozycji zawodowych,
3. Kształtowanie umiejętności samooceny,

4. Poznanie wiedzy koniecznej do podjęcia pracy na lokalnym rynku,
5. Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru ofert pracy,
6. Kształtowanie umiejętności uczestnictwa w lokalnym życiu społecznym,
7. Poznanie kierunku rozwoju regionu i kraju,

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Poznanie sposobów tworzenia własnego warsztatu pracy,
2. Poznanie predyspozycji zawodowych do wykonywania zawodu technika hotelarza - informatyka,
3. Przedstawienie kariery zawodowej technika hotelarza- informatyka,
4. Kształtowanie umiejętności kontaktów z pracodawcą w branży,
5. Poznanie możliwości dokonywania świadomego wyboru miejsca pracy,
6. Przedstawienie sposobów nawiązywania kontaktów z lokalnym środowiskiem gospodarczym i biznesowym,
7. Ukierunkowanie nauki na potrzeby przyszłego pracodawcy,
8. Dostrzeganie znaczenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

1.5 Szczegółowe cele nauczania

Uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcia dotyczące gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej,
- opisać typy gospodarek,
- wskazać różnice pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową (popyt, podaż, rynek),
- wymieniać cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, system cen, konkurencja).
- przedstawić definicje pieniądza, jego funkcje, właściwości i formy.
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- zanalizować sytuację innych gospodarstw domowych na podstawie własnej rodziny,
- dostrzec zależność gospodarstwa domowego od innych podmiotów gospodarczych,
- określić relację pomiędzy popytem i podażą
- określić cenę równowagi,
- określić role i funkcję pieniądza w gospodarce.
- opisać typy osobowości człowieka,
- komunikować się z innymi osobami,
- wyjaśnić mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymieniać cechy osoby przedsiębiorczej,
- wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka.
- dokonać samodzielnie oceny własnej osobowości,
- dokonać autoprezentacji,
- wyznaczyć sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe,
- podejmować decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych.
- scharakteryzować organizację pracy w zespole,
- opisać rolę lidera, wykonawcy, przyjmowane w grupie,



- zrozumieć znaczenie wypełniania ról społecznych,
- negocjować w konkretnych sytuacjach.
- pełnić przyjęte w grupie role,
- kierować grupą i podejmować decyzje,
- rozwiązywać konflikty w grupie szczególnie w drodze negocjacji,
- wykorzystać w praktyce znajomość praw ekonomii,
- zinterpretować dane na temat stanu przedsiębiorstwa, gospodarki, sytuacji ekonomicznej w Polsce i na świecie,
- zanalizować informacje na temat życia gospodarczego kraju.
- określić opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego,
- obliczyć wynik finansowy brutto i netto na konkretnym przykładzie,
- zakwalifikować poszczególne elementy wyniku finansowego (koszty, straty, przychody zysk)
- opisać sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- zrozumieć potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- zastosować środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne),
- wymienić zasady skutecznego komunikowania się.
- dokonać prezentacji własnego stanowiska, stosując różne środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- przekonująco przedstawić swoje racje,
- zachować się w sytuacji konfliktowej,
- zaprezentować efekty swojej pracy,
- odnosić się z szacunkiem do osób o odmiennych poglądach.
- wymienić formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw
- określić źródła przepisów dotyczących działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- wymienić podstawowe cechy charakteryzujące dany podmiot,
- przedstawić procedurę otwierania działalności gospodarczej,
- złożyć wniosek do Urzędu Skarbowego o przyznanie NIP-u,
- dokonać wyboru formy opodatkowania,
- dokonać wyboru: czy będzie płatnikiem VAT, czy nie.
- wyjaśnić pojęcie bilansu,
- określić podstawowe funkcje banków,
- scharakteryzować rolę NBP w gospodarce,
- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- przedstawić formy inwestowania na giełdzie,
- wymienić rodzaje ubezpieczeń.
- wymienić podstawowe cechy charakteryzujące dany podmiot,
- rozróżniać formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw funkcjonujących w najbliższym otoczeniu.
- przygotować prosty biznesplan,
- wykazać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- ocenić rolę banku centralnego,
- porównać oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- zanalizować i oceniać ryzyko inwestowania na giełdzie,
- dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty,



- zanalizować i porównywać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych,
- uzasadnić konieczność swojego udziału w systemie emerytalnym.
- przedstawić prawa i obowiązki pracowników,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- rozumieć rolę związków zawodowych,
- określić przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienić formy walki z bezrobociem,
- scharakteryzować metody aktywnego poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty konieczne o ubieganie się o pracę(CV, list motywacyjny),
- przygotowywać się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- ocenić teraźniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- ocenić przyczyny, skutki i strukturę bezrobocia w Polsce,
- poszukiwać aktywnie pracy,
- przygotować CV i list motywacyjny,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- obliczyć stopę bezrobocia,
- scharakteryzować wpływ reklamy na konsumentów,
- wymienić prawa konsumentów,
- wymienić istnienie instytucji chroniących konsumentów,
- zdefiniować pojęcia uczciwości w biznesie, jawności, lojalności itp.
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,
- ocenić rolę instytucji chroniących konsumentów.
- objaśnić koncepcję roli państwa w gospodarce,
- wyjaśnić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- scharakteryzować pojęcie i funkcję budżetu państwa,
- zrozumieć zasady polityki budżetowej,
- wymienić źródła finansowania budżetu,
- scharakteryzować system podatkowy w Polsce,
- określić wydatki budżetu państwa,
- wyjaśnić pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienić podstawowe pojęcia wzrostu gospodarczego :PKB (nominalny, realny, przeliczony na jednego mieszkańca), PNB; inflacja, rynek pracy,
- określić bariery wzrostu gospodarczego,
- wymienić przejawy kryzysu ekonomicznego.
- rozróżnić podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB),
- obliczyć podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB),
- obliczyć stopę inflacji,
- scharakteryzować przyczyny i skutki inflacji,
- omówić formy walki z inflacją,
- wskazać źródła finansowania budżetu,
- przedstawić wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju,
- uzasadnić wpływ postępu naukowo –technicznego, zatrudnienia, wydajności pracy,



- efektywności kapitału na rozwój gospodarczy kraju,
- wypełnić zeznanie podatkowe PIT,
- ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu naukowo – technicznego.
- wymienić międzynarodowe organizacje gospodarcze, z którymi współpracuje Polska,
- wyjaśnić zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- przedstawić genezę i rozwój UE,
- rozumieć cele integracji europejskiej,
- przedstawić problemy ekonomiczne współczesnego świata,
- wyjaśnić pojęcie globalizacji gospodarki światowej,
- przedstawić konsekwencje procesu globalizacji w sferze życia politycznego i kulturalnego świata.
- wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,
- ocenić wpływ swobód gospodarczych UE na życie ekonomiczne państw członkowskich,
- ocenić realizację postanowień UE oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju,
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE,
- ocenić wpływ globalizacji gospodarki na życie polityczne, społeczne i kulturalne współczesnego świata,
- ocenić konsekwencje procesu globalizacji dla Polski.





2 Materiał nauczania

2.1 Kreowanie postaw przedsiębiorczych

1. Poznanie własnej osobowości.

Typy osobowości. Zasady rozwoju osobowości. Mocne i słabe strony własnej osobowości.

Przedstawienie siebie w świetle pozytywnego myślenia – autoprezentacja. samoakceptacja, inicjatywa, odpowiedzialność, otwartość. Własny system wartości.

2. Komunikacja interpersonalna.

Techniki i style negocjacji. Komunikacja werbalna i niewerbalna. Bariery i szumy komunikacyjne.

3. Postawy i zachowania.

Rodzaje postaw i zachowań. Działania społeczne. Asertywność, uległość, agresja. Działanie i motywowanie. Cele i znaczenie procesu motywacyjnego.

2.2 Konflikty, negocjacje, decyzje

1. Podejmowanie decyzji.

Co to jest decyzja. Moralna i społeczna odpowiedzialność przy podejmowaniu decyzji.

Etyka i moralność w biznesie.

2. Konflikty w organizacjach.

Istota konfliktów. Sposoby rozwiązywania konfliktów. Skutki konfliktów. Radzenie sobie z sytuacjami konfliktowymi: współpraca, kompromis, rywalizacja, unikanie, adaptacja.

3. Negocjacje i mediacje.

Istota negocjacji i mediacji. Rodzaje negocjacji, style negocjacyjne. Fazy negocjacji. Cechy dobrego negocjatora. Elastyczność w negocjacjach - negocjacje twarde i miękkie.

4. Grupa społeczna.

Więzi społeczne. Grupy formalne i nieformalne. Role społeczne pełnione w grupie. Praca w grupie, wspólne podejmowanie decyzji. Cechy dobrej grupy.

5. Pokonywanie stresu.

Pojęcie stresu, czynniki stresogenne, rodzaje stresów. Skutki stresów. Sposoby radzenia sobie ze stresem.

6. Człowiek - istota przedsiębiorcza.

Przedsiębiorczość i przedsiębiorca – definicje. Cechy osoby przedsiębiorczej. Czynniki przedsiębiorczości. Rodzaje przedsiębiorczości. Etyka w prowadzeniu interesów i w biznesie.

7. Normy moralne, zachowania humanitarne a humanistyczne – humanizm w życiu społeczno-gospodarczym.

2.3 Gospodarka rynkowa i podstawowe podmioty gospodarcze

1. Funkcjonowanie zgodne z prawem.

Czynność prawna, oświadczenie woli. Osoba fizyczna i osoba prawna. Formy czynności prawnych, umowy, sposoby zawierania. Rokowania, przetargi.

2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej.

Gospodarka naturalna i towarowa. Społeczny podział pracy, barter, etapy rozwoju gospodarki rynkowej. Klasyfikacja rynków. Pieniądz - cechy, funkcje. Popyt, podaż, równowaga rynkowa, czynniki równowagi.

3. Podmioty gospodarcze.

Funkcje i cele podmiotów gospodarczych. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych.

4. Gospodarstwo domowe i prawa konsumenta.

Funkcje i cele gospodarstw domowych. Pojęcie konsumenta. Dochody i budżet konsumenta.

Prawo Engla. Obliczanie dochodu realnego. Prawa konsumenta – gwarancja i rękojmia.

5. Funkcje i zasady ubezpieczeń.

System zabezpieczeń emerytalnych, fundusze emerytalne. Ubezpieczenia zdrowotne, kasy chorych.

2.4 Rola przedsiębiorstw, giełd i banków

1. Rola przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej.

Pojęcie, cechy i cele przedsiębiorstw. Formy organizacyjno-prawne. Majątek przedsiębiorstwa, formy pozyskiwania kapitału. Koszty i przychody. Ryzyko w działalności gospodarczej. Działalność gospodarcza osób fizycznych. Spółki prawa handlowego. Fundacje i stowarzyszenia.

2. Giełdy w gospodarce rynkowej.

Pojęcie i geneza giełd. Rodzaje giełd, uczestnicy. GPW w Warszawie i jej znaczenie dla gospodarki polskiej. Papiery wartościowe – akcje, obligacje, weksle, czeki.

3. Banki w gospodarce rynkowej.

Definicja i powstanie banków. Rodzaje banków. Funkcje systemu bankowego. Rola banku centralnego. Zadania banków komercyjnych.

2.5 Państwo i jego wpływ na działalność gospodarczą

1. Wzrost gospodarczy i jego mierniki.

Mikro- i makroekonomia. Rozwój gospodarczy, czynniki wzrostu. Podstawowe kategorie produktu i dochodu: PKB, PNB, PNN, amortyzacja. Inne metody mierzenia poziomu dobrobytu społecznego.

2. Rola państwa w gospodarce rynkowej.

Interwencjonizm państwowy – geneza. Ekonomiczne funkcje państwa. Polityka fiskalna, monetarna, dochodowa. Podatki i ich znaczenie dla budżetu państwa. Uchwalanie budżetu państwa. Ochrona konkurencji.

3. Problemy współczesnych gospodarek rynkowych.

Inflacja – pojęcie, rodzaje. Rynek pracy. Bezrobocie – Przyczyny i skutki. Przeciwdziałanie bezrobociu - aktywne i pasywne.



2.6 Procesy integracji i globalizacji

1. Integracja gospodarcza - przyczyny i rodzaje. Typy integracji gospodarczej. Strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia gospodarcza i walutowa
2. Unia Europejska jako ugrupowanie ponadnarodowe.

Rys historyczny tworzenia wspólnego rynku. Cele Unii Europejskiej. Główne organy Wspólnot. Wspólna polityka rolna, fundusze i budżet Unii Europejskiej. Euro jako pieniądź zjednoczonej Europy.

3. Proces integracji z Unią Europejską.

Umowa stowarzyszeniowa Polski z UE. Spodziewane korzyści i koszty przystąpienia Polski do UE. Proces negocjacyjny - najważniejsze obszary dostosowawcze.

4. Globalizacja gospodarki.

Przyczyny i przejawy globalizacji. Działalność firm ponadnarodowych i ich wpływ na kondycję polskich przedsiębiorstw.





3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Realizacja tego projektu przewidziana jest, w klasie drugiej dwie godziny tygodniowo. Celem programu jest rozwijanie wszystkich umiejętności, zdobycie przez uczniów wiedzy praktycznej, przygotowującej młodzież do życia zawodowego, jak i mającej zastosowanie w konkretnych sytuacjach życia codziennego. Program zakłada wyposażenie uczniów w kompetencje kluczowe z zakresu przedsiębiorczości, jak również rozbudzenie w uczniach ciekawości świata i otwartości na innych, przygotowując ich w ten sposób do życia w nowoczesnym świecie i zjednoczonej Europie.

Uczniowie rozpoczynający naukę podstaw przedsiębiorczości w technikum muszą zaadaptować się do nowej sytuacji, odnaleźć w nowej szkole, wśród nowego otoczenia i nowych warunków edukacyjnych. W trakcie realizacji projektu zadaniem nauczyciela będzie stworzenie atmosfery życzliwości, szacunku i akceptacji, która zachęci i zmotywuje ich do nauki.

Większość młodzieży posiada zainteresowania i uzdolnienia praktyczne. Pragnie zakończyć naukę i usamodzielnic się, wykonywać konkretną pracę. Poznanie i opanowanie podstawowych zasad dotyczących funkcjonowania przedsiębiorstw otwiera przed nimi nowe możliwości, mogą rozwijać się i realizować zawodowo na terenie całej Europy. Zdobyte kompetencje kluczowe pozwolą na wyrównanie szans edukacyjnych, rozwój osobisty i zawodowy.

Cele nauczania uwzględniają również przygotowanie ucznia do egzaminu zawodowego.

Zgodnie z analizą potrzeb, słabych i mocnych stron uczniów oraz ich środowiska społecznego i rodzinnego program zakłada zastosowanie metod nauczania motywujących uczniów do nauki przedsiębiorczości, rozwijających ich kompetencje kluczowe w tym zakresie. Należy stosować odpowiednią gradację trudności materiału oraz stały monitoring i ewaluację działań dydaktycznych.

Nauczyciel, który będzie stosował różne metody i środki nauczania, powinien pamiętać, że jego nadrzędnym zadaniem jest intelektualne rozbudzanie uczniów i przewodnictwo w dochodzeniu do uzasadnionych wniosków.

Kształtowanie postaw przedsiębiorczych uczniów odbywać się będzie również poprzez działalność inną niż typowa nauka na lekcjach.

Należą do nich między innymi:

1. Działalność w radzie samorządu uczniowskiego i współpraca z samorządem lokalnym.
2. Spotkania z przedsiębiorcami, wycieczki do lokalnych przedsiębiorstw.
3. Spotkania z pracownikami Biura Pracy.
4. Organizowanie akcji w celu pozyskania funduszy np. na Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy.
5. Organizowanie Dni Otwartych w szkole.
6. Udział w przygotowywaniu imprez szkolnych.



Projekt nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” będzie wprowadzony od września 2009 r. w klasach drugich technikum hotelarz-informatyk. Zajęcia prowadzone będą w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo.

3.2 Proponowany podział godzin

Lp.	Nazwa rozdziału	Orientacyjna liczba godzin
1	Kreowanie postaw przedsiębiorczych	12
2	Konflikty, negocjacje, decyzje	9
3	Gospodarka rynkowa i podstawowe podmioty gospodarcze	10
4	Rola przedsiębiorstw, giełd i banków	15
5	Państwo i jego wpływ na funkcjonowanie gospodarki	16
6	Integracja gospodarcza	8
7	Do dyspozycji nauczyciela	6
	Razem 38 tygodni x 2 tygodniowo	76

3.3 Metody nauczania

Cele edukacyjne przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” będą osiągalne, jeżeli uczniowie będą mogli aktywnie uczestniczyć w lekcji. W procesie kształcenia należy stosować metody aktywizujące, np.: dyskusję, burzę mózgów, metodę sytuacyjną, studium przypadku i analizę SWOT, metodę projektów. Dzięki zastosowaniu tych metod uczniowie mogą nabywać wiedzę i umiejętności, które będą im potrzebne w przyszłym życiu zawodowym.

Metody oparte na bezpośrednich kontaktach takie jak: spotkania, wywiady, wycieczki dydaktyczne, obserwacje uczestniczące pozwalają uczniom na poznanie procesów gospodarczych zachodzącymi w rzeczywistości. Metody te stwarzają możliwość konfrontacji zdobytej wiedzy z praktyką gospodarczą.

Niektóre z zagadnień realizowanych w ramach przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” wymagają zastosowania tradycyjnych metod nauczania, np. wykładu, rozmowy nauczającej, pracy z tekstem. Podstawowym środkiem dydaktycznym wykorzystywanym przez uczniów powinien być podręcznik. Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, Dzienników Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, prasy). Stosując w trakcie procesu edukacyjnego pracę z tekstem, uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych. Zadaniem nauczyciela przy wykorzystywaniu tej metody jest wskazanie uczniom, gdzie i jak mają szukać potrzebnych informacji.

3.4 Środki dydaktyczne

W trakcie realizacji programu nauczania przedmiotu nauczyciel powinien korzystać z różnorodnych środków dydaktycznych. Pierwszą ich grupę stanowią: encyklopedie, słowniki ekonomiczne, roczniki statystyczne, inne książki ekonomiczne, Dzienniki Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, zbiory przepisów prawnych (w formie tradycyjnej lub elektronicznej) i prasa ekonomiczna.

W miarę możliwości należy umożliwić uczniom korzystanie z Internetu i wskazać im sposoby wyszukiwania informacji gospodarczych (portale finansowe, portale prawne, strony internetowe organów władzy i administracji publicznej).



Inną grupą środków dydaktycznych, które powinny być stosowane w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości”, są środki audiowizualne, które pozwalają na nagrywanie i odtwarzanie scenek sytuacyjnych czy dyskusji. Środki te mogą być wykorzystywane również do przedstawiania uczniom zapisów audycji radiowych czy telewizyjnych dotyczących bieżących zagadnień ekonomicznych.

Kolejną grupę środków dydaktycznych, które należy stosować w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” stanowią: plansze i foliogramy, przedstawiające np.: klasyfikacje potrzeb, klasyfikacje podmiotów gospodarczych, klasyfikacje dóbr i usług, wykres krzywej popytu i podaży.

Następną grupę środków dydaktycznych przydatnych w procesie nauczania przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” są druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej: zgłoszenie podjęcia działalności gospodarczej, wnioski o otwarcie rachunku bankowego, wnioski o uzyskanie numeru REGON, formularze zgłoszeniowe i rozliczeniowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, informacje i deklaracje podatkowe, faktury VAT i faktury korygujące VAT, rachunki, czeki, polecenia przelewu, weksle. Ponadto uczniom należy zapewnić wzory ewidencji i rejestrów wykorzystywanych w rozliczeniach podatkowych tj.: podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ewidencji przychodów, ewidencji zakupów i ewidencji sprzedaży.

3.4 Spis wykorzystywanej literatury

1. Podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw,
2. Roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela.
3. Książki pomocnicze z branży hotelarskiej i gastronomicznej;
 - *Encyklopedia ekonomiczna*
 - Olimpiada Przedsiębiorczości - publikacja Belka M., *Ekonomia Stosowana*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2004
 - Bieńkowska G., *Przedsiębiorczość. Uproszczone formy ewidencji gospodarczej stosowane w małych firmach*, WSiP, Warszawa 2000
 - Cyrson E., (red.), *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Warszawa – Poznań, Wydawnictwo Naukowe PWN 1996
 - Loch J., *Jak zostać mistrzem w biznesie*, Warszawa, Infor 1996
 - Maul L., Mayfield D., *Jak osiągnąć sukces w biznesie? Przewodnik*, Kraków, Krakowski Instytut Wydawniczy 1991.
 - Mulak M. S., *Jak opracować business plan. Poradnik dla średnich i małych firm*, Lublin,



3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Lekcje prowadzone w sposób ciekawy i urozmaicony powinny odbywać się przede wszystkim w dobrze wyposażonej pracowni przedmiotowej, która posiada:

- rzutnik do folii,
- ekran,
- tablicę,
- tablice magnetyczne lub korkowe,
- magnetowid i telewizor, ewentualnie kamerę wideo, która będzie wykorzystywana do nagrywania i analizy prezentacji (np. rozmowa z potencjalnym pracodawcą),
- podręczna biblioteczkę, w której powinny się znajdować:
 - podręcznik,
 - przewodnik metodyczny dla nauczyciela,
 - zeszyt ćwiczeń dla ucznia, zgodny z podręcznikiem,
 - podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw,
 - roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania,
- komputer, rzutnik multimedialny, Internet.



4 Opis założonych osiągnięć uczenia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wiadomości na poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Wiadomości na poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość, wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej, określać własne cechy przedsiębiorcze, wymieniać argumenty pozytywne oraz negatywne za i przeciw prowadzenia własnej firmy	określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze, analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości, dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości, analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
posługiwać się pojęciem osobowość człowieka, podać cechy i typy osobowości, wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka.	porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości, analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka, dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres, podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe.	analizować poszczególne źródła stresu, sklasyfikować czynniki stresogenne.
podawać etapy poznawania własnej osobowości, definiować analizę SWOT, podawać poszczególne dane analizy.	weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość, planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
definiować pojęcie motywacja, charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego, wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji.	wyjaśniać zasady skutecznej motywacji, dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
definiuje pojęcie innowacyjność, określa cechy osób innowacyjnych w działaniu.	analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian, definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
podawać podział potrzeb człowieka wg. A. Maslowa, wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu, podawać motywy aktywności człowieka.	analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu, analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
interpretować struktury grup społecznych, wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację, wskazywać rodzaje grup społecznych.	podawać przykłady znanych z życia grup społecznych, wykazać się znajomością cech dobrej grupy,
definiować pojęcie inicjatywność, podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej,	posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność,



wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą,	dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego, analizować cechy lidera,
podawać schemat komunikacji, podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty, definiować pojęcie debata, dyskusja,	przytaczać cechy dobrego wystąpienia, analizować elementy komunikacji interpersonalnej, omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała, wymieniać zasady skutecznego porozumiewania, wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji.	identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
przygotować się do prezentacji, kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji, wskazać popełnione błędy.	przygotować prezentację wizualną, odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji, odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji,
podawać przyczyny powstawania konfliktów, podawać rodzaje konfliktów, definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy.	sklasyfikować przyczyny konfliktów, przeciwdziałać czynnikom konfliktowym, tworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji, analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
definiować pojęcie gospodarki, sklasyfikować system ekonomiczny, posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta, opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce, wyjaśniać rolę producenta i konsumenta.	scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce, scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
definiować rynek, sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium, definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.	rozdzielić poszczególne rynki, mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej, podawać cechy „zdrowej” konkurencji
podawać pojęcie popyt i prawo popytu, podawać pojęcie podaży i prawo podaży, wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,	rysować krzywe popytu i podaży, analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową, scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości definiować konkurencję i system cen.	analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen, przygotować analizę cen wybranego produktu.
podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę, podawać normy etyczne stosowane na rynku, definiować nieuczciwą reklamę i dumping,	analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców, analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne, wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.
opisać funkcje państwa, wymieniać instytucje państwowe,	wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze, analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja, charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego, opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.	wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego, analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie, analizować dane statystyczne.
wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu, analizować poszczególne dane prasowe.	wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych, komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,



definiować pojęcie inflacji i deflacji, podawać przyczyny inflacji, odróżniać inflację kosztów i popytową, charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca, obliczyć wskaźnik inflacji,	analizować sposoby walki z inflacją, przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej, wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
podawać rolę pieniądza w gospodarce, podawać formy pieniądza, wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.	podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź, opisać rolę rezerw obowiązkowych, analizować narzędzia polityki monetarnej
podawać zadania budżetu domowego, podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym, określać wydatki i dochody w różnych okresach	wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe, zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia.
podawać klasyfikację przedsiębiorstw, definiować działalność gospodarczą,	analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa, - podawać kryteria podziału przedsiębiorstw
wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, definiować osobę fizyczną i prawną	analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności
wymieniać rodzaje spółek, podawać podstawowe podziały spółek, podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.	porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech, potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
definiować pojęcie spółdzielni, charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze, wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i podawać zasady ich funkcjonowania.	analizować poszczególne spółdzielnie, porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni,
wymieniać źródła kapitału, podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału, wymieniać kapitał własny i obcy.	określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności, scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa, podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.	Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy wypełnić analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,	wypełniać podstawowe druki dokumentów, wybrać działalność, która ma szansę na sukces,
podać celowość sporządzania biznesplanu. wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu, wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego	podawać zasady budowy biznesplanu, wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,
przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy, dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji, wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.	przedstawić prezentację swojego pomysłu, odpowiadać na zadawane pytania, bronić swoich przekonań i swojego pomysłu, dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego), zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.



definiować poszczególne rodzaje rozliczeń, podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych, podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,	porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń, wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych, wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz, analizuje różnice w rozliczeniach.
definiować pojęcie kosztów i przychodów, podawać pojęcie rachunku zysku i strat, podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.	podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie, analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa, analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
wymieniać rodzaje struktur państwowych, charakteryzować rodzaje konkurencji, podaje zasady funkcjonowania kartelu.	analizować poszczególne rodzaje konkurencji, wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku, podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
podawać zasady polityki antymonopolowej, wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływanie na rynek.	analizować warunki konkurencji monopolistycznej, porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
podawać rodzaje banków, wymieniać zasady działania banków, przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego, wymieniać zadania polityki pieniężnej.	analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego, analizować rolę RPP w systemie finansowym, omówić kwestię niezależności banku centralnego.
wymieniać rodzaje usług bankowych, wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania, podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego	analiza usług różnych banków, analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach, wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku. wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
podawać rodzaje kredytów, wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń, wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.	analizować ofert kredytowych w różnych bankach, wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel, znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje, opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych, podać możliwości inwestycji na giełdzie, objaśniać zjawisko hossy i bessy,	wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym, scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe, wymieniać wskaźniki GPW.
podawać pojęcie papierów wartościowych, wymieniać poznane papiery wartościowe, scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane	analizować zasady obrotu papierami wartościowymi, analizować notowania giełdowe, podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.
posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa, scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.	przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji, scharakteryzować cechy dobrej lokaty, wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu, wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.



wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia, wymieniać poznane ubezpieczenia, podawać rodzaje ubezpieczeń, podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.	analizować celowość ubezpieczeń, wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń, opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń, wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości, ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
wymieniać ubezpieczenia dobrowolne, podawać zasady wykupienia polisy, podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.	porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń, analizować różne polisy, wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
podawać pojęcie państwo, definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa, podawać przykłady dóbr publicznych, charakteryzować poszczególne funkcje państwa.	porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości, analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych, definiować źródła dochodów państwa, podawać przykłady inwestycji państwowych,	analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę, ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego, analizować protekcjonizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
charakteryzować sejm, charakteryzować senat, podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów, wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.	analizować zadania poszczególnych osób w rządzie, podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
podawać pojęcie budżet państwa, charakteryzować poszczególne funkcje, wymieniać zasady polityki budżetowej, definiować pojęcie podatku.	porównywać różne funkcje państwa, wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,
wymieniać źródła dochodu budżetu państwa, scharakteryzować typy podatków, podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową, wskazać zadania finansowane przez budżet, objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.	wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków, wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego, analizować powstanie długu publicznego.
omawiać budżet jednostek samorządowych, wymieniać przykłady mienia komunalnego, wskazywać najważniejsze wydatki gmin	analizować przykładowy budżet gminy, skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,
podawać zasady opodatkowania, podawać stawki podatkowe VAT, wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw	analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,
podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw.	dokonać analizy występujących reklam, ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
planować reklamę własnej firmy, wymyślać reklamę własnej firmy, przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania.	przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej, odpowiadać na pytania widowni.



definiować pojęcie konsument, wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta, przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta.	porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły, weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
wyjaśniać pojęcie praca, wyjaśniać pojęcie kodeks pracy, wymieniać podstawowe zadania prawa pracy, znać obowiązki pracodawcy i pracownika, omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie, znać zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.	analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy, przedstawiać podstawowe zadania PIP, stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie, podawać zasady zawierania umów, wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony,	analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika, porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów, charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna, porównać umowę o dzieło i zlecenie, podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie.	analizować porównawczo różne formy zatrudnienia, dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
definiować pojęcie rynku pracy, posługiwać się pojęciem podaży pracy, popyt na pracę, bezrobocie.	wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu, wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie, scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
definiować pojęcie związków zawodowych, podawać zadania związków zawodowych, wymieniać cele protest i strajków.	wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy, wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie, wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców, omawiać zadania urzędu pracy, analizować aktywne metody poszukiwania pracy.	porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy, przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów, przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł,
podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy, wymieniać najważniejsze elementy CV, napisać podanie i CV, wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy.	wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze, podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę, opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.
definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego, podawać liczbę przysługujących przerw w pracy, charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.	ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy, charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej, obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
podawać pojęcie urlop, podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego, podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego, charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.	określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu, podawać warunki odwołania z urlopu,



scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia, podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,	charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
definiować pojęcie etyki biznesu, wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie, wymieniać wady korupcji w biznesie	analizować zasady kreatywnej księgowości, podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
podawać przykłady mobbingu i lobbingu, nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne, wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.	charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi, wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
definiować pojęcie powiązań gospodarczych, podawać definicję eksportu i importu, omawiać swobodę przepływu kapitału.	charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów, charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów, posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny, wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska, opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju	zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski, wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
przedstawiać krótko historię integracji europejskiej, podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy	omawiać zadania poszczególnych organów UE, wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
podawać zadania funduszy strukturalnych UE, podawać zadania EFS, EFRR,	podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE, podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.
wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne przykłady, podawać zadania ONZ i szanse przezwyciężenia problemów ekonomicznych.	analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata, zaszczepiać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,
objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski, przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.	kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS, korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Ocenianie usprawnia pracę nad realizacją programu, pozwala na określenie efektywności stosowanej metody nauczania i pozwala określić stopień opanowania danego materiału oraz podjęcie odpowiednich kroków w celu ewentualnego usprawnienia procesu

nauczania. Jest to również ważne źródło informacji dla ucznia i jego rodziców, gdyż określa postępy w nauce, stopień zaangażowania oraz motywację do nauki.

Kontroli i ocenie podlegają wszystkie kompetencje kluczowe. Kryteria oceniania, jakie przyjmuje nauczyciel, muszą być zrozumiałe i zaakceptowane przez uczniów, raz przyjęte, nie mogą podlegać modyfikacji.

W praktyce szkolnej najczęściej stosuje się ocenianie bieżące i okresowe, które m.in. motywuje uczniów do systematycznej pracy, a nauczycielowi dostarcza informacji o efektywności stosowanych metod, technik i form pracy.

Do pomiaru osiągnięć uczniów można wykorzystać:

- wypowiedzi ustne, które pozwolą sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć i terminów,
- prace pisemne przygotowane w domu lub opracowane na lekcji, w których uczeń wykaże się umiejętnością logicznego myślenia, wiązania faktów i wyciągania wniosków; prace takie powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł i informacji,
- testy pisemne (zadania otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, zadania z luką, na dobieranie, typu prawda-falsz), jednostopniowe -obejmujące jeden poziom wymagań oraz wielostopniowe – obejmujące wiele poziomów wymagań,
- opracowanie i wygłoszenie referatu to metoda, która pozwala uczniom docierać do nowych źródeł wiedzy i informacji oraz dokonać transformacji materiału na potrzeby własne i zespołu klasowego, a nauczycielowi umożliwia ocenę stosowania przez ucznia m.in. poprawnej terminologii. Zakres tematyczny referatu może wykraczać poza program nauczania,
- zadania wykonane metodą projektów mogą być przygotowane przez jednego ucznia lub zespół; oprócz wiedzy pozwalają sprawdzić takie umiejętności jak samodzielność, kreatywność, współdziałanie w grupie, korzystanie z różnych źródeł informacji, a także umiejętność zaprezentowania efektów swojej pracy. Aby dokonać skutecznej oceny projektu, nauczyciel powinien przygotować kartę oceny projektu (samodzielnie lub przy udziale uczniów), następnie zapoznać z nią uczniów, zanim ci przystąpią do realizacji – uczeń musi wiedzieć, w jaki sposób będzie oceniany, wówczas może lepiej przygotować swoją pracę.

Nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować zeszyty przedmiotowe uczniów oraz obserwować ich aktywność i postawy w całym procesie dydaktycznym.



5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja programu nauczania w ramach projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji będzie przeprowadzana podczas realizacji programu poprzez:

- obserwację zachowań uczniów, ich pracy na lekcji,
- rozmowy z uczniami.

Natomiast po zrealizowaniu określonego etapu programu np. po upływie semestru, także poprzez:

- zbieranie informacji ustnej (sukcesy-porażki),
- przygotowanie prezentacji dorobku uczniów np. w postaci wystawy prac projektowych,
- wypełnienie ankiety ewaluacyjnej.

PRZYKŁADOWA ANKIETA EWALUACYJNA

Pytania	Odpowiedź i uzasadnienie
1. Co sprawia ci w nauce przedsiębiorczości najwięcej problemów?	
2. Czy sposób prowadzenia zajęć ci odpowiada?	
3. Czy tematyka zajęć jest interesująca?	
4. Czy odniosłeś korzyści z uczestniczenia w zajęciach? Jeśli tak to jakie?	
5. Które ze stosowanych przez nauczyciela metod pracy pozwoliły ci aktywnie uczestniczyć w zajęciach?	
6. Czy dobrze się czujesz w swojej klasie.?	
7. Czy proponowana przez nauczyciela forma zajęć rozwija umiejętności samokształcenia?	
8. Jak oceniasz rodzaj i stopień trudności prac domowych?	
9. Jak oceniasz pracę nauczyciela?	
10. Czy formy sprawdzania wiadomości i umiejętności ci odpowiadają?	
11. Czy mogłeś podczas zajęć w pełni wykazać się swoją wiedzą?	
12. Czy mogłeś obserwować rezultaty swojej pracy?	
13. Czy nauczyłeś się samodzielnie zdobywać wiedzę ?	
14. Czy w oparciu o proponowane zestawy ćwiczeń możesz rozwijać umiejętności praktyczne?	
15.Co chciałbyś/chciałabyś zmienić na zajęciach?	





6 Bibliografia

- [1] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- [2] K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. cz. I*, Warszawa 1988,
- [3] C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988,
- [4] T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991,
- [5] W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987
- [6] *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE /CKE, Warszawa 2005.
- [7] Jarosław Korba, Mirosław Mistrza, Zbigniew Smutek, *Program nauczana w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – OPERON -2005*
- [8] Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał, *Program nauczana w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Nowa Era*

